

tiszteleti cím volt, és miként a források igazolják,³⁹ sűrűn és szívesen vett részt ezek ülésein, összejövetelein. Továbbá egyéb meghívásoknak is gyakran tett eleget, ahol szónokolt – zajos sikerrel. Egyébként is örömmel nyilatkozott, beszélt és minden belföldi megnyilatkozásával sikert aratott. Mindennek fényében úgy tűnik, hogy a közszereplésekben nemcsak újabb népszerűségi babérokra pályázott, hanem a közügyeket valóban fontos kötelességének tekintette.

Szécsényi András

„Apró kis pocsolya a Sót melletti lapályon”

A szekszárdi Csörgető irodalom- és művelődéstörténeti emlékei

Csörgető. Ez a név ismerősen cseng és minden valószínűség szerint kellemes érzéseket ébreszt több tízezer fiatal emlékezetében, hiszen 1991-től évenkénti rendszerességgel a Szekszárd melletti kis tavacska környéke adott helyt Dél-Dunántúl első komoly, országos ismertségre szert tett rockfesztiváljának, a *Csörgetői Rockmaraton*nak. A csaknem egyhetes rendezvény a tó szerencsés, a tolnai megyeszékhelyhez közeli fekvésének, ugyanakkor félig vad környezetének köszönhetően kiváló díszletül szolgált a Woodstock-érzést megélni kívánó korosztályoknak. A rendszeresen jól sikerült, és az egész ország területéről fiatalokat vonzó rendezvény a Csörgetőnél 2000-ben utoljára került megrendezésre. A következő évtől kezdve Pécs adott otthont a fesztiválnak.

Míg a csörgetői fesztivál elevenen él sok-sok ember emlékezetében, alig ismertek a tóhoz kötődő, jóval korábbi művelődéstörténeti emlékek, így az sem, hogy Babits Mihály, önéletrajzi ihletésű nagyregénye, a *Halálfi* egyik kulcsjelenetének helyszínéül a Csörgetőt választotta. (A címben szereplő idézet is itt található.) Szerencsére azonban Szekszárd kultúrtörténetének gazdagsága jelentősen meghaladja a város jelenbeli, és múltbeli jelentőségét, amit nagymértékben a városban született íróknak, költőknek köszönhet. Országos jelentőségű írók, költők közül Szekszárdon született Garay János, Babits Mihály, Mészöly Miklós, Baka István, Csengey Dénes, vagy éppen Parti Nagy Lajos. Az alábbiakban a Szekszárd melletti tavacska – többek közt az előbb felsoroltakkal kapcsolatos – irodalom- és művelődéstörténeti vonatkozásait szedtem csokorba, ízelítőt adva Tolna megye székhelyének e téren való gazdagságából.

Garay János Csörgetője

A város belvárosától 3-3,5 km-re keletre, a Duna felé található Csörgető, Szekszárd egyetlen jelentősebb állóvizeként régóta szolgált felfrissülésül a forró nyári napokon fiatalok, illetve bátor fürdőzők számára. A kis kiterjedésű, de annál meredekebben mélyülő tóban ugyanis sokan veszítették életüket. A tó első kiépített fürdőjéről 1860-ból vannak adataink. Stann Jakab építőmester, vállalkozó, a kor szokásainak megfelelően vízben felállított fürdőháza számára a közönség bizalmát többek közt a biztonságosabb fürdőzés ígéretével kívánta elnyerni. A fürdő megnyitását közzétevő hirdetményen Garay János sorai is megtalálhatók:

*„Szekszárd alatt hol Sárvizének
Kanyargó parti délre térnek,
Mint őszi égnek légköre,
Melly tiszta még is bánatos, -
Félig mosolygó fél zajos
Egy pusztá tónak, Csörgetőnek tüköre.”*

A reformkor népszerű költője – az *Obsitos* c. híres művében Háy János legendás alakjának megformálója – a tó mondáját *Csörgető* című elbeszélő költeményében örökítette meg. A népi babona idővel e mondával magyarázta az évi két-három balesetet, miszerint a tóban halálukat lelők a tó helyén korábban álló „titkos vár”, valójában büntanya lakóinak egykori tettéért

³⁹ MOL K 608 328. 9. 57. cs. 2-5.

bűnhődtek. A monda, amiképpen Garay műve is a mohácsi csata után játszódik. Ennek története röviden a következő. A csata elvesztése után a Buda felé tartó törökök feldúlták, és felégették a barátok által magára hagyott szekszárdi bencés apátságot, amelynek csak egy zuga maradt e pusztítástól érintetlen, a kolostoralapító I. Béla kriptája. A király ott található hármas – márvány, ezüst és arany – koporsóját egy barát, Lóránd őrizte. A törökök elvonultát követően azonban a védtelenül maradt ereklyére szemet vetett egy helyi rablócsapat, amely még a török elől a Csörgető helyén álló, nádból, sásból, bozótból álló rengetegbe vetette be magát. A kripta ajtaját felfeszítő, oda behatoló haramiákat a barát a kereszt hatalmával igyekezett feltartóztatni, mindhiába. A koporsót, s vele együtt a barátot a rablók a búvóhelyükre vitték. A végzet napján mennyegző volt a titkos várban. A rablók vezérére, Dezső épp a lányát készült feleségül adni a baráthoz, aki – mint ekkor részletezésre kerül – a koporsót a leány kezének fejében engedte át. A végítélet elkerülhetetlen, a vandál cselekedet, árulás és hitetlenség pusztulást hoz a bűnösökre:

*„Alattok a föld megremeg –
Fölöttük a kup megreped –
Egy dörrenet, –
S a földből vizeknek árja gyül
A vár körül!*

*S hiába harangoz immár a barát.
Hiába kiáltoz égbe imát,
A bűnlak alábbra, alábbra szakad,
Míg nyomban elvesz a vizszin alatt.”*

A sok más balladát, és elbeszélő költeményt, így például a Kont-ot és az Árpádok-at szerző Garay a Csörgetőnek és környékének még vízszabályozás előtti, érintetlen állapotát ismerte. Ez időben a Sárvíz és a Duna – a közte lévő terület a Sárköz – gyakran volt egybefüggő, s csak néhol megszakadó vízfelület. A Sárvíz medrének 1854–55. évi átvágásával kezdetét vevő folyómeder-szabályozás és árvíztelenítés e viszonyokat jelentős mértékben felszámolta, s értelemszerűen a Csörgető környékét is átalakította. Nem formálta át azonban hosszabb távon a tó nyári életét az 1860-ban megnyitott fürdő, hiszen 1870-es években már az a város nyaránként újra és újra felmerülő, egyúttal megoldásra váró problémája, hogy hol fürödjenek a hűsölésre vágó szekszárdiak. Természetesen ez csak az úri, polgári rétegeket foglalkoztatta, hiszen a lakosság nagy részét kitevő paraszti népességgel kapcsolatosan még az 1920-as évek elején is ezt írta dr. Babits István, Babits Mihály öccse: *„A mi népünk egyik sajnálatos hibája, hogy irtózik a víztől (külsőleg, belsőleg egyaránt).”*

Liszt Ferenc a tónál

Ha talán fürdődni nem is, kirándulás céljára módfelett alkalmas volt a tó 1865 szeptemberének elején, mikor Liszt Ferenc és népes kísérete töltött egy kellemes délutánt itt. Liszt Ferencet életre szóló barátság kötötte br. August Antalhoz, akinek ellentmondásos politikai pályájával szemben egyértelműbb megítélés alá esik jelentős zenebaráti tevékenysége. A budai zeneegylet megalapítása, a Liszt hazatelepülésében játszott szerepe mellett neki volt köszönhető a szabadságharcban való részvétele miatt külföldre menekült világhírű magyar hegedűművész, Reményi Ede hazatérésének kieszközlése. Liszt Ferenc négyezer, 1846-ban, 1865-ben, 1870-ben és 1876-ban vendégeskedett Augustnál és élvezte annak híres vörös borait. (E látogatásoknak állít emléket Baka István kiváló kispórázai alkotása, *A szekszárdi mise.*) Az 1865-ös látogatása alkalmával Liszt Ferenc kíséretében találhatjuk Cosima leányát, annak első férjét, Hans von Bülow német zeneszerzőt, a már említett Reményit, tanítványával, egyben zongorakísérőjével, Plotányi Nándorral, illetve a kitűnő zenebarátot, regényes életű utazót, Rosty Pált. Egyébiránt August ekkor már túl volt az 1865 tavaszán Bécs képviselőjeként Deák Ferencel folytatott tárgyalásokon, de a kiegyezésben foglaltak majdani pontos tartalmáról még neki is csak fogalmai lehettek.

Köszönhetően August legidősebb leánya, Anna azon igyekezetének, hogy Liszt Szekszárdon töltött napjait megörökítse, a Csörgetőn eltöltött délutánról is vannak adataink. Az *Emlékezés a mi nagyszerű Abbénk – Liszt Ferenc – szekszárdi tartózkodására* című visszaemlékezés Csörgetővel kapcsolatos sorai a következők:

(szeptember 7.) *„(...) Ebéd után két kocsin a Csörge-tóra mentünk. Az omnibuszban az Abbé, mama, Mide, Helén, Rosti, Reményi, Toni és én foglaltunk helyet.*

A Csörge-tó egy síkságon elterülő tavacska; megérkezve halászatot láttunk, akik már kivetették hálójukat, néhány halat, rákokat fogtak, amiket a parton gyújtott nagy tűzön mindjárt el is készítették. Ez alatt az Abbé, Rosty, Bülow báró és Plotényi urakkal egy bárkába szálltak. Bájos kép tárult most szemünk elé: a lenyugvó nap vízre hulló utolsó sugaraival világította meg a tájat, csodálatosak voltak a növényzet különféle árnyalatai. A tavon bárka úszott, benne az Abbé álló alakja, Bülow horgászott, Rosty és Plotényi eveztek. Utána ezek az urak kiszálltak a bárkából, a parton álló kis fapavilonba mentek, ahol halat és süteményeket fogyasztottak. Albanichné volt szíves e kis uzsonnát összeállítani. Az étkezés alatt, Reményi Hiadornak (az 1840-es években népszerűségében, Petőfivel vetekedő, paksi születésű költő, Jámbor Pál írói neve – a Szerző) egy Lisztnek ajánlott, szép magyar költeményét olvastam fel, amelyet előbb a parton franciára fordított. A nagyon szép költemény mély benyomást keltett a jelenlevőkben. Hazatérve a jó Abbé így szólt: „Ez a halászat nem csodálatos, hanem gyönyörű volt!”

A tizennyolc éves leány által megörökített idill szinte megkapó. Ezzel szemben, amikor az 1880-as évek elején felmerült, hogy a Csörgetónál fog megvalósulni a rég óhajtott fürdő, fanyalgó hangok is napvilágot láttak a „lősztatásra és buzamosásra használt Csörge-tó”-val kapcsolatban. Ekkoriban a Dunán, a gőzhajóállomás közelében kialakítandó fürdő gondolata is felmerült, de ennek megvalósítására nem volt vállalkozó. Szerencsére – tehetjük hozzá –, mert nem sokkal később a galgóci eset például szolgált, milyen veszélyekkel járhattak a folyóvizekre épített fürdők. Galgócon egy nagy erejű vihar következtében elszabadult a Vágon kialakított fürdőház, uszoda. A Pesti Hírlap 1884. július 6-i számának beszámolója szerint az uszodát, az azt parthoz rögzítő láncok elpattanását követően, a folyó egy híd oszlopának sodorta.

Fürdőélet a „boldog békeidőkben”

A második csörgetői fürdő, mely már hosszabb életű volt, mint az első, Ettl József vállalkozónak köszönhetően 1882. június 22-én nyitotta meg kapuit az érdeklődő látogatók előtt. A fürdő központi épülete, a fából készült fürdőház a kor szokásainak megfelelően szintén a tóba épült, egy nagyobb vízfelületet ölelve körül, mintegy uszodát alkotva az úszni nem tudók részére. Ezen kívül a fürdőházban volt hat zárt kabin magánfürdőzők részére, valamint több vetkőzőkabin. Az úszni tudók részére a trambulinnal és fényű-kereszttel felszerelt nyílt tó is rendelkezésre állt. További kiegészítésként csónak és a kajak őrsének is tekinthető szandolin színesítette a fürdőre kilátogatók szórakozási lehetőségeit. A társasági élet és a szórakozás céljaira volt táncterem, külön álló épületben vendéglő, illetve sétány, parkosított kert, végében tekepályával. A fürdővendégek kényelmét kiterjedt fürdőszemélyzet szolgált: a 8 fős személyzet felügyelőből, orvosból, úszómesterből, fürdőszolgából, ruhatárosból, pénztárosból, őrből és a kertész feladatait is ellátó frottírozóból állt. A városközponttól 3-3,5 km-re fekvő tó könnyebb megközelítése érdekében Ettl bérkocsisokat szerződtetett, akik ez első évben – legalábbis a menetrend szerint – reggel 4 órától este tizenegyig félóránként közlekedtek.

A kor gyakorlatának megfelelően a fürdőházban nők és férfiak csak elkülönítve fürdöhettek. Mivel a női fürdő csak a második szezonra készült el, az első idényben a fürdőzőknek el kellett viselni azt a kellemetlenséget, hogy napszakonként felváltva – délelőtt a hölgyek, délután a férfiak – használhatták a fürdőházat, uszodát. Érdekes mód voltak olyanok, akik e kellemetlenséget szívesen viselték, legalábbis ez derül ki a helyi Tolnamegyei Közlönyben megjelent, Hosszú Tobiás álnéven jegyzett pajkos sorokból: „(...) bevallom gyengémet, nagyon jól esett a mi ezután nem lesz: hogy ha már nem hölgyekkel, de legalább utánuk fürdöhettek! Azokkal a hullámokkal érintkezni, melyek kevéssel előbb annyi szép hölgy bájait nyaldosták!”. Hogy szokások, konvenciók, divatáramlatok mennyire változókéonyak, jelzi, hogy harminc-negyven évvel később már nemcsak a férfiak és nők elkülönítésének gyakorlata megmosolyogtató, hanem az egykori fürdőviselet: „A fürdéstől távol volt minden pikantéria, mert abban az időben hölgyek még rendkívül illedelmes fürdőkosztümöt viseltek: csupa fodor és szalag lévén, a nedves ruha tapadása csak keveset árult el a test idomaiból” – írja az 1920-as években Babits Mihály a *Halálfaiban*.

Természetesen a tó partjainál nemcsak vidám fürdőzés folyt, hanem társasági élet is. A szezon lezáró úszóversenyek, amiképpen az Anna-bálok évenként megrendezésre kerülő rendezvények voltak. Gyakori volt, hogy egy kisebb-nagyobb társaság éjszakába nyúló vigadalommal toldotta meg a délutáni fürdőzést. Zene, halpaprikás volt ezeknek az estéknek, éjszakáknak elengedhetetlen kelléke. Ettl József ezek mellett további szórakoztatásról, látványosságáról is gondoskodott. Így nem sokkal az 1882. évi megnyitót követően már Bucsák János

„akadémiai pyrotechnikus” tartott bemutatót. A „Nagyszabású mű- és légitűzjáték menü”-je a következő volt: „I. tűzörvény, avagy a szépség non plus ultrája; II. galvanikus nap, teljes fényben; III. virágajándék; IV. virágcsoport, meglepő képlet; V. arabiai szélmalom; VI. rendkívüli tűzeső a légben; VII. szökőkút a keletázsiai harctéren; VIII. a plevnai kitörésnél szomorú fűz.”. Míg az utolsó programpon 1877-78. évi bolgár szabadságharc egyik fő harctéri eseményére asszociált, addig a szóban forgó években zajló tiszaezlári vérvádperre, illetve az Istóczy Győző nevével fémjelzett antiszemita mozgalom fellendülésére csupán Hosszú Tóbiás már idézet cikke utal, az alábbi kontextusban: „(...) ott van a csörgetői fürdő, valóságos kis asyll! Örül a lelke a megyebeli vidékinek, ha fáradt testét a hús hullámok közé temetheti s Pepi friss pesti virstljiével, pudvás retkével és behűtött, antisemita(megkeresztelt) italaival elláthatja magát.”.

Vélhetően még évek múlva is beszéltek arról a bálról, melyet a 7. huszárezred Szekszárdon állomásozó tisztjei tartottak a tónál 1883. június 17-én. A Tolnavármegyei Közlöny nem túlzott, amikor Mágnás majális címen számolt be a rendezvényről, hiszen a gr. Pálffy János és gr. Teleki József nevével fémjelzett rendezvényen a környék arisztokrata és középbirtokos hölgyei és eladósorban lévő leányaik, illetve huszártiszteknek „álcázott” országos főnemesek adtak találkozózt egymásnak. Ezúttal még a helyi elit legprominensebb tagjai Perczel Dezső alispán – későbbi belügyminiszter –, és br. Augusz Imre is csak mellékszereplők voltak. A nevesebb tisztek névsora a következő volt: Nagy kapitány, Narency őrgróf főhadnagy, Szeil főhadnagy, herceg Windischgraetz hadnagy, továbbá br. Ulm, gr. Pálffy, gr. Teleki, lovag Hornung hadnagyok, herceg Pálffy, Lyubinicky és Tassy kadétok. A tánchelyiség és a park az Anna-bálokhoz képest is pazarabbnak volt feldíszítve, kivilágítva. A fürdőház környékén és a parkban 250 üvegmécs és 100 darab színes lampion, a táncteremben 150 gyertya adta a fényeket. A függönyökkel és gallyakkal dekorált teremben este 10 órakor csárdással kezdődött a mulatság. Az éjfélkor kezdődött vacsorát a lelkes Ettl József tűzijátékkal tette hangulatosabbá, mely során újítva, a tűzijátékot akképpen tette még látványosabbá, hogy a tó két végén egy-egy hatalmas szalmabaglyát gyújtatott meg.

Babits Mihály és a Csörgető

„Egy csörge-tói nap szép és nagy dolog volt” – írja Babits a Halálfiában. Gyermekkorában az író családja is gyakran kijárt a fürdőbe, így a regény egyik kulcsjelenetének helyéül szolgáló tó környezetének, illetve a fürdőélet hangulatának megrajzolásakor Babits bőszégesen támaszkodhatott saját élményeire. Ezek alapján a tónak szekszárdiak életében – Szekszárd regénybeli neve Sót – betöltött fontos szerepét a következőképpen fogalmazza meg:

„Sót mellett Duna is folyt, de oda csak halászosok látogattak; a sóti hegyek útjait csak diákok járták. Sót lelke a lapály felé orientálódott, ahol a Csörge-tó nyúlt; vadászok, méla vetéseken hajszolva a fürjet, ottan pihentek meg; szürke por fátyolozta a vidéket, belepte a szegény akácokat, s megsűrűsödött messzebb a város felé: ez jobban illett a sóti kedélyekhez, mint a hegyek tiszta és zöld csillogása: itt jobban érezték magukat. Nem a Természet drága szabadsága volt ez, hanem valami úri fürdőélet félszeg paródiája – de mégis: változás és fölzsabodulás, amilyen csak Sóttól telhetett.”

Az 1883-ban született Babits a regény időrendje szerint 1892-ben játszódó esemény környezetként a következőképpen jellemzi a csörgetői fürdőéletet:

„A Csörge-tó egy apró kis pocsolya volt a Sót mellett lapályon, egyik részén lovak és tehének itatója; itt menetes volt a part, és a parasztek szekerestül hajtották bele gebeiket a sáros vízbe, víg ugrándozással szaladván utánuk a csengős csikó; parasztfiúk és cigánylányok szoktak fürödni itt; a fiúk, parasztszemérmükben, a Medici Vénusz mozdulatával takargatva kényes részüket, szaladtak bele az iszapba, a lányok ellenben szemérmetlenül csillogtatták barna testüket a napon. Sötétzöld nádbokréták és vén fűzék adták a hátteret ehhez a mitológiai képhez, melyet lopva bámultak meg egy-egy pillantással a másik oldalon fürdőző illedelmes úrilánykák, viaszkosváson fürdőkalapjaik alól. A sótiak kocsikkal szoktak ide kirándulni, amikben két-három familia is volt összezúfolva, a fürdőház néhány fakabinból állott, s mellette a parton nagy halászcserda nyúlt, sok híres, nagy murinak színhelye.”

Babits Mihály művéből kiragadott rövid kis részlet nemcsak hangulatfestésben kiváló, hanem emellett rendkívül tárgyyszerű is, hiszen sűrítve foglalja magába azt a két jelenséget, amely Ettl József fürdőjének jelentős károkat okozott ezidőben: ez a szegényebb társadalmi rétegekből kikerülő szabadfürdőzők jelenléte, másrésztől a tó vízminőségének romlását előidéző lóúsztatás, illetve más állatok úsztatása, fürdetése volt.

Mindezek mellett talán nem véletlen, hogy a sok valóságélemből és létező személyből építkező regény egyik fiktív cselekményének, a regénybeli kisfiú-Babits édesanyjának megszöktetése helyszínéül az író épp a Csörgetőt választotta. A fürdőzés, majd az azt követő vendéglői kvaterkázás, illetve a vihar mind olyan külső körülmény, hangulatbeli elem, mely a szereplőkben zajló lelki vívódás mellett még elfogadhatóbbá, hihetőbbé teszi, hogy a szolid természettű Nelli – még ha félig-meddig tudat alatt is – engedett a nyughatatlan természetű, kisváros szabta kereteket szétfeszítő Hintáss Gyulának. Természetesen nem véletlenül lett a Halálfiak egyik meghatározó alakjává, Dienes (Geiger) Valéria édesapjáról, Geiger Gyuláról mintázott Hintáss Gyula. Hiszen Geiger azon túl, hogy regénybeli alakja által befutott utat, a perifériára sodródást, a valóságban szintén bejárta – s annak stációi a századfordulós kisváros nyilvánossága előtt zajlottak –, családjával a bukás, az anyagi és erkölcsi csőd előtt Babitsék szomszédságában élt. Az extrovertált Geiger Gyula lelkülete vélhetően nemcsak leányában, a filozófus, tánctanár, költőnő Dienes Valériában – aki élete során a Szabó Ervintől Bergsonon át Prohászka Ottokárig ívelően járta be a szellem és a lélek útját – élt tovább, hanem bizonyosan hatással volt a gyermek Babits Mihályra is. Sőt Geiger Gyulának és lapjának, a *Szekszárd Vidéke*-nek abban is szerepe volt, hogy Babits már fiatalon, Szekszárdon megismerkedhetett a kor „modern” költőjének, Reviczky Gyulának vereseivel. Geiger ugyanis gyakran közölte lapjában egykori iskolatársa verseit, amelynek emléke Hintáss Gyulának a csörgetői jelenetben mondott szavaiban került részben megörökítésre: „(...) hiszen Nellike tudja, hogy mit mond Reviczky: *„A világ csak hangulat!”* (...) *Bolond idegszálaink érzékenyek a hangulatok iránt. De meglehet, hogy ami nekünk gyászos búcsúzásnak látszik, az új életek és új találkozások kezdete; valami újnak kell jönni: nem érzi ezt, Nelli? Korunk olyan, mint a római császárság évei; s holnap talán minden apokaliptikus robbanásokban fog széthullni. Miért élünk itt, kisvárosi pletykák bénító hálóiban, unott és tespedt életet? Ó! évek vannak, amiket föl kell használni, percek, amik várnak! Én elmegyek innen.”*

Babits István Csörgetója

A Csörgető látogatottsága az 1890-es években csökkenésnek indult, ami a fürdő hanyatlását vonta idővel maga után. A fürdő tulajdonosa 1902-ben, az új gőzfürdő megépülését követően már-már a fürdő bezárását is fontolgatta, hiszen a gőzfürdő területén épített nyári uszoda félelmetes konkurenciával fenyegetett. Azonban a nyári uszoda vízellátása körüli anomáliák – nem épült meg az azt ellátni hivatott artézi kút – következtében a csörgetői fürdőre egy-két nyár elejéig újabb fellendülés köszöntött. A fürdőzők hada mellett sajátos színt vittek a tó életébe az ún. halpaprikás-napok, mikor a lukulluszi örömök – melynek forrását a szekszárdi halászlé szekszárdi vörösborral történő párosítása adta – mellé Garay Lajos cigányzene-kara húzta a talpalávalót.

Az Ettl József, majd leánya Ettl Crescentia által üzemeltetett fürdő azonban idővel nem kerülhette el sanyarú sorsát, amiben a helyi tényezők mellett az általánosabb érvényű fejlődési tendenciák, így a fürdőkultúra változásai is szerepet játszottak. Ugyanis az I. világháború időszakára, s főleg az azt követő évekre egyre általánosabbá váltak a strandfürdők, illetve magának a strandolásnak intézménye. A strandfürdők pedig amellelt, hogy a fürdőkultúra tömegesítésének színhelyeivé váltak, a társadalmi kötelékek, nemek közötti viszony változásának is színterei voltak egyben. A strandokon, ahol már együtt fürdőztek férfiak és nők, s ahol a fürdés és az úszás mellett a fürdőöltözék módosulásával, rövidülésével párhuzamosan a napfürdőzés, napozás is egyre fontosabb szerepet játszott, már nem volt szükség kabinfürdőkre, fürdőházakra. E változással párhuzamosan, vagy azt egy kicsit megelőzve teljesedett ki az úszósport nemzetközi és hazai megszerveződése. A fürdőkultúra e két változata, az úszósport, illetve a strandfürdőzés hangsúlyozottan kapott szerepet a Csörgető I. világháború utáni történetében.

A csörgetői fürdőélet újbóli kiépítése nagymértékben Babits Mihály öccséhez, dr. Babits Istvánhoz nevéhez kötődik, aki maga is aktív úszóként, a háborút követően – azokban az években, mikor Mihály bátyja éppen a Halálfiak sorait vetette papírra – fáradhatatlan előmozdítója volt a szekszárdi fürdőélet fellendítésének. Figyelemre méltó, hogy Babits István ezen szerepvállalása nem sokkal azután kezdődött, hogy több évi oroszországi fogság után, 1920 nyarán hazaérkezett. (Babits István frontszolgálatához, illetve fogságához kötődő levelezését 2005-ben jelentette meg az Akadémiai Kiadó egy vastkos kötetben, *„All az idő és máll a tér”* címmel.) Az értelmiségiekből, hivatalnokokból, különösképp vármegyei tisztviselőkből alakult

Turul Sportegyesület úszó szakosztályának vezetőjeként Babits Istvánra, a városi strand 1922-ban történt meghiúsulását követően az a feladat hárult, hogy az egyesület erejére támaszkodva kellett megfelelő strandfürdőt kiépíteni. Ennek helyéül a Csörgetőt választották, amely a strandfürdő kialakítása számára kiváló, illetve a korabeli polómeccsek megtartásához megfelelő környezetet adott, azonban a komolyabb úszóversenyek által megkívánt feltételeket nem nyújthatta. Mindezekkel együtt a csörgetői fürdő létrejöttével a kispolgári bázisú Törekvés SE mellett, melynek versenyzői a gőzfürdő kisméretű nyári medencéjében edzettek – köztük fiatalkorában az 1920-as évek elejének egyetlen világszínvonalú magyar úszója, a világcúcsot is úszó Sípos Márton –, 1924-től már a Turul SE úszói is saját edzőhellyel rendelkeztek.

Az 1924. július 27-én megnyitott strandfürdő fűrdőigazgatója maga Babits István lett. A strandot a tó sekélyesebb – a Halálfiában szereplő leírásban cigánylányok, parasztfiúk fürdőhelyéül szolgáló – partszakaszán építették ki. A parton homokfővenyt alakítottak ki, és közös- illetve külön kabinokat építettek. Sportegyesülethez illendően hintákat, nyújtókat és trapézokat is felállítottak a strand területén. A strandfürdő a sportegyesület tulajdonában 1936-ig működött, amikor is a város a tavat eladta Gauzer Ádám helyi kereskedőnek, akinek tervei között vikendtelep építése is szerepelt, amely végül nem valósult meg.

A Csörgetőnél strandfürdő a háborút követően egészen az 1960-as évek elejéig működött. Későbbiekben a tó már csak kirándulóhelyként töltött be sok szekszárdi család életében fontos szerepet. A tó vízszintjének az 1980-as évek végére végbement erőteljes csökkenése már az utóbbi funkció ellátását is veszélyeztette, ugyanakkor a bevezetőben említett rockfesztivál szervezőit, a félig kiszáradt mederben felállított színpad révén hangulatos helyszínhez jutatta. A rockfesztivál megszűnésében, illetve Pécsre „költözésében” minden bizonnyal a tó vízszintjének a '90-es évek végére beállt növekedése is szerepet játszott. Ennek eredményeként nemcsak a csörgetői nyarak lettek csendesebbekké és zavartalanabbakká, hanem magának a tónak és közvetlen környezetének állapota is természetközelibbé vált. Eltűntek, elenyésztek a kirándulók kényelméről gondoskodó esőbeállók, padok, tüzelőhelyek, illemhelyek, amelyek hiányáért a tónak és élővilágának háborítatlan képe nyújt némi kárpótlást.

A tó mai állapota ugyan nem árul el sokat az egykorvált fürdőletről, azonban a város őrzi kiváló szülőiteinek, illetve a város nevével összeforrt, híres személyek emlékét. Az írásomban említettek közül a régebben elhaltak neveit terek, utak, intézmények viselik. Garay, Babits, Liszt és I. Béla király köztéri szobrai megtalálhatók a város különböző terein. A Pollack Mihály által tervezett vármegyeházban – melynek udvarán az apátság feltárt romjai is megtekinthetők – Liszt Ferencnek állandó kiállítása van, míg a zeneszerzőről elnevezett zeneiskola stílszerűen az impozáns Augusz-házban található. Babits Mihály Séd-patak partján fekvő szülőháza már több mint harminc éve emlékmúzeumként működik, amelyben egy-két éve egy Dienes Valéria életét és munkásságát bemutató szoba is helyett kapott. Múlt év óta működik a Mészöly Miklós-emlékház, amelyben egy Baka István-emlékszoba kialakítására is sor került. Mint látható, Szekszárd városa, illetve múzeumi intézményhálózata a bőség zavarával küszködik, így még nincs megfelelő helye egy állandó Garay-kiállításnak, pedig a költő halálának 150. évfordulója alkalmából a Wosinsky Mór Múzeum által 2003-ban rendezett időszaki kiállítás anyaga megérdemelne azt.

Csekő Ernő

Felhasznált irodalom:

Augusz Anna: Emlékezés a mi nagyszerű Abbénk – Liszt Ferenc – szekszárdi tartózkodására. In: Hadnagy Albert – Prahács Margit i.m. 230–244. old.; Babits Mihály: Halálfiái. Szépirodalmi Könyvkiadó. Bp. 1984.; Csányi László: Babits és Szekszárd. In: Tanulmányok Tolna megye történetéből III., Szerk.: Puskás Attila, Szekszárd, 1972. 273–322. old.; Csekő Ernő: Fürdőélet intézményesülése Szekszárdon a II. világháborúig. In: Wosinsky Mór Múzeum évkönyve XXVI., Szerk.: Gaál Attila, Szekszárd, 2004. 351–398.; Hadnagy Albert – Prahács Margit: Liszt szekszárdi kapcsolatairól. In: Tanulmányok Tolna megye történetéből II., Szerk.: Puskás Attila, Szekszárd, 1969. 219–265. old.; Tüttös Gábor: Babits bölcsői körül. (A családi hagyomány és a társadalmi örökség szerepe Babits Mihály pályakezdésében) In: Tolna megyei levéltári füzetek 6.; Szerk.: Dobos Gyula, Szekszárd, 1997. 263–298 old.; Várkonyi Sándor: Garay János „Csörgető”-je. Ismertetés. Tolnamegyei Közlöny 1883. IX. 2. (36. sz.) 1–2. old.